

6. Добров О. Право необхідного спадкування за Литовським статутом / О. Добров // Праці комісії для вивчення історії західно-руського та українського права. – К., 1925. – Вип. 1. – С. 82–89.
7. Терлюк І. Історія держави і права України (доновітній час) : навчальний посібник / І. Терлюк. – К., 2006. – 400 с.
8. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Одеса : Юридична література, 2002. – Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 року. – 464 с.
9. Бершадский С. Литовские евреи. История их юридического и общественного положения в Литве / С. Бершадский. – СПб., 1883. – 431 с.
10. Цивільний кодекс України : чинне законодавство із змінами та доповненнями на 02 вересня 2013 року : (Відповідає офіц. текстові). – К. : Алерта, 2013. – 320 с.
11. Владимирский-Буданов М. Очерки из истории Литовско-Русского права / М. Владимирский-Буданов. – Вип. VI. – К., 1907. – 224 с.
12. Статути Великого князівства Литовського : у 3 т. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. – Одеса : Юридична література, 2004. – Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 року. – Кн. 1. – 672 с.
13. Тищик Б. Основи римського приватного права / Б. Тищик, Є. Орач. – Львів, 1994. – 199 с.

УДК 340.15:94(477)'1648/179'

ЗАКОНОДАВСТВО ГЕТЬМАНЩИНИ У 18 СТ.

THE HETMAN RIGHT IN 18th CENTURY

Матвеева Т.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу кодифікації і змісту права Гетьманщини, внаслідок якої з'явився кодекс «Права, за якими судиться народ малоросійський».

Ключові слова: кодифікація, Гетьманщина, зобов'язальне, кримінальне, спадкове, процесуальне право.

Статья посвящена анализу кодификации и содержанию права Гетманщины, в результате которой появился кодекс «Права, по которым судится народ малороссийский».

Ключевые слова: кодификация, Гетманщина, обязательственное, уголовное, наследственное, процессуальное право.

This article analyzes the codification and content of the Hetman right, a result which appeared code «Rights, which the Malorossia people is suing».

Key words: codification, Hetman, obligation, criminal, inheritance, procedural law.

«Історія – вчителька життя» – говорили стародавні римляни. В умовах ринкової економіки в Україні відбувається підвищений інтерес громадян до історії національного права. Науковці-правознавці повинні об'єктивно дослідити законодавство української держави, якою була Гетьманщина. Це має велике значення в умовах вдосконалення чинного законодавства.

Перші дослідження історії кодифікації права на Україні здійснювали кодифікаційні комісії. Першим вченим-юристом, який опублікував коментарями 1879 році «Права, по яких судиться малоросійський народ. 1743 року» був О. Кістяківський. Глибокі дослідження всієї кодифікації українського права 18 ст. здійснили В. Латкін, І. Каманін, Д. Мілер, М. Володимирський-Буданов, М. Грушевський, О. Єфіменко та інші.

В 20 ст. ця тема була досконало вивчена такими істориками держави і права, як професорами П. Галанза, С. Кечек'ян, К. Софроненко, С. Юшков, П. Ткач; доцент В. Месяц навіть знайшов в архівах оригінал «Прав, по яких судиться малоросійський народ».

Після національно-визвольної війни українського народу змінилася сама суть права, з'явилися нові норми. Це стосувалося насамперед питань земельної власності й володіння, станової належності, козацького самоврядування, обсягу свобод селян. Тому що, маючи головним завданням регулювання взаємовідносин у суспільстві шляхом установлення відповідної системи прав поведінки, право поставило питання про створення на міцній правовій основі централізованої системи підпорядкування, поширення і закріплення за собою володіння земельною власністю.

Джерела «попередніх прав». Найстаріше «попереднє право» Гетьманщини – звичаєве право. За багатовікову історію українців склалися певні звичаї та традиції, по-

няття про мораль, справедливість, правду, поведінку. Звичаєве право – це специфічний вияв суспільної свідомості, загальнонародного переконання, моральних поглядів на те, що є правомірним і неправомірним.

Найпростішим способом санкціонування звичаїв є дозвіл держави, що дозволяє населенню керуватися правилами звичаю, з застосуванням державного примусу стосовно порушників цих правил. Поширений найвиразніший спосіб санкціонування – це дозвіл судам звертатися до правил звичаю для вирішення на їхніх засадах судових справ. Такий спосіб санкціонування звичаїв українського народу полягав у тому, що держава не забороняла їх.

Він мав особливе значення для України, територія якої була розчленована між кількома державами.

У третій редакції Литовського Статуту 1588 року знову було підтверджено особливе значення норм звичаєвого права. Майже всі справи про спадщину, згідно зі Статутом, повинні були розглядатися переважно на підставі норм, взятих ще з Руської Правди та звичаєвого права [1].

До звичаєвого права зверталися і Ф. Чуйкевич, укладаючи в 1750-1758 рр. «Суд і розправу в правах Малоросійських», О. Безбородько в «Екстракті малоросійських прав» 1767 року, урядовці, що розробляли Екстракт 1786 року і кодифікаційні комісії 1804 і 1826 року.

Перші конкретні вказівки на законність «правних книг» знаходимо в Універсалі гетьмана Скоропадського від 16 травня 1721 року [1, с. 123]. В Екстракті Малоросійських прав 1767 р. О. Безбородька 22 рази зустрічається посилання на ці збірники і в Інструкції гетьмана Д. Апостола судам від 13 липня 1730 року. Значне місце серед чинних джерел посідали збірники магдебурзького права. Воно діяло у Гетьманщині як основа самовряду-

вання міст. Різні міста домагалися цього права в різний час, і права, які вони дістали від правителів, були неоднакові в кожному випадку і доповнювались чи змінювались протягом історії. У Гетьманщині відомо декілька збірників магдебурзького права.

У 17 ст. поширеними стали збірники «Порядок прав цивільних», укладений 1559 року Гроїцьким, «Право цивільне хол мінське» 1584 року та «Артикули права магдебурзького», укладені Кірштейном у 1557 році.

Серед чинних джерел права місцевого походження найпоширенішими були нормативні акти гетьманської влади, які видавалися у формі Універсалів, ордерів, листів, інструкцій, декретів і грамот. Гетьманські Універсали – офіційні акти державної влади Гетьманщини, що видавалися від імені гетьмана і містили законні розпорядження. Близькими до Універсалів були гетьманські ордери та інструкції; гетьманські листи, грамоти, декрети використовувалися для того, щоб повідомляти про прийняті вищою владою законодавчі акти.

До того ж, у зв'язку з тим, що на Україні діяли різноманітні за походженням джерела права, не всі з яких були досконалими і їх норми не рідко суперечили одна одній, значення законодавчих актів місцевої автономної влади дедалі зростало.

У 18 ст. джерелом права православної церкви були Кормчі книги, Номоканон та Церковні Устави князів Володимира і Ярослава, якими закріплювалося правове становище церкви і духовенства.

Перша кодифікаційна комісія зібралася у 1728 році для укладання єдиного Зводу «Права, по котрим судиться малоросійський народ». Комісії було надано право застосовувати діючі в Гетьманщині джерела права і навіть переробляти правові норми. За формою і внутрішньою структурою Звід відрізнявся від усіх діючих джерел, що були в розпорядженні комісії. На чолі кодифікаційної комісії стояв спочатку генеральний суддя І. Борозна, а після його смерті генеральний обозний Я. Лизогуб [2. с. 37].

Зміст Зводу. В цивільному праві розрізнялося право власності і право володіння. Переважала приватна власність на землю – землеволодіння української шляхти, землі козацької старшини «на ранг», церковні землеволодіння та інше. Передбачався поділ на нерухоме і рухоме майно, батьківську і материнську спадщину або особисте чесно набуте майно.

В достатньо розвинутому зобов'язальному праві, особливо забезпечувалися залогові відносини, які обслуговували зростаючі товарно-грошові відносини. Існували правові гарантії виконання договірних зобов'язань.

Зобов'язальне право було основним правовим інститутом цивільного права Гетьманщини. Воно регулювало майнові відносини феодального суспільства у сфері виробництва і цивільного обороту, визначало поведінку зацікавлених осіб, їх правові дії або утримання від них.

Зобов'язання служили специфічними юридичними формами майнових відносин, за їх допомогою забезпечувалося здійснення особистих і майнових відносин.

Під зобов'язанням Звід розумів право на майно особи, котра не виконала договір чи заподіяла шкоду, такі правові відносини, згідно з якими одна особа мала право вимагати від іншої особи вчинення певних дій або утримання від них. Сторона, що мала право вимагати, називалася кредитором або вірителем, а сторона, зобов'язана виконати вимогу кредитора, – боржником. Зміст вимоги кредитора був його правом на певну поведінку боржника, яка проявлялася в позитивній чи негативній дії. Тому предметом зобов'язання завжди була дія, що мала певне юридичне значення і певні правові наслідки.

«Права» поділяли зобов'язання на односторонні та двосторонні. Односторонні зобов'язання – це зобов'язання, в яких одна сторона має тільки право, а інша – тільки обов'язки. Проте на практиці переважали

зобов'язання, де кожна зі сторін мала певні права і відповідні обов'язки.

Двосторонніми зобов'язаннями були договори купівлі-продажу, найму-оренди тощо. У договорі купівлі-продажу продавець мав право вимагати сплати ціни, але він також зобов'язаний був передати покупцеві продану річ.

Якщо особа вчинила злочин, яким заподіяла майнову шкоду іншим особам, то вона зобов'язана була ці збитки відшкодувати, тобто виконати вимоги кредитора.

Серед підстав виникнення зобов'язань – заподіяння комусь шкоди. Заподіяння шкоди поділялися на ті, що наносили шкоду особі і ті, що наносили шкоду общині. В обох випадках нанесена шкода повинна була відшкодуватися майном або відробітком. Ці зобов'язання виникали внаслідок неправомірних дій. Вони посягали на приватні інтереси окремої особи і лише посередньо, з правових позицій, відбивалися на соціальному порядку.

Мета зобов'язань, які виникали у зв'язку з заподіянням шкоди, полягала у відновленні порушеного майнового стану особи, якій заподіяли збитки. Відповідальність за шкоду покладалася на особу, винну в її заподіянні.

Основним способом припинення зобов'язань було його виконання. Смерть однієї із сторін не припиняла зобов'язання, оскільки на спадкоємців переходили як права, так і обов'язки (борги). З боргів, що залишалися після чиеї смерті, першим мав бути заплачений борг державі, потім на поховання померлого треба було залишити достатні кошти, але без зайвих витрат, слугам виплатити платню за службу; а віно за записом чоловіка виділялося дружині, особливо ж коли воно було забезпечено маєтками померлого. Інші кредитори не мали право впродовж 30 днів після смерті турбувати спадкоємців, і суд не міг їх примушувати до сплати боргів.

Водночас, спадкоємцям заборонялося відчувувати спадкове майно без дозволу суду і згоди кредиторів. Все майно повинно було утримуватися в цілісності до винесення судового декрету і до розплати з кредиторами.

Спадкування здійснювалося за законом та за заповітом. Копні суди мали право за Зводом розглядати справи про спадок на основі звичаєвого права. Містився перелік фізичних осіб (злочинці, монахи, неповнолітні та люди з фізичними вадами), заповіти яких не вважалися законними.

Шлюбно-сімейні відносини регулювалися переважно нормами церковного права та нормами звичаєвого права, які регулювали порядок взяття шлюбу. Особисті і майнові взаємовідносини подружжя, батьків і дітей, порядок усиновлення – все це було запозичено та кодифіковано Зводом.

Сімейне право Гетьманщини чітко регулювало порядок, умови та укладання або розірвання шлюбу на Україні; встановлювало особисті та майнові відносини подружжя, батьків і дітей, порядок усиновлення, опікунства.

Кодифікаційній комісії треба було вивчити і проаналізувати чинні джерела права та визначити ті норми сімейного права, які, з одного боку, не суперечили б давнім українським звичаям, а з іншого, – навпаки підтверджували їх своїм авторитетом та досконалістю формулювань.

У таких випадках, коли комісія не знаходила відповідних норм для формулювання чинного права, вона сама формулювала нові норми, зокрема щодо створення сім'ї, сімейного життя тощо.

За Зводом сім'я починалася зі шлюбу. Термін «шлюб» мав два значення: 1) шлюб як визначений законом та заснований на добровільній згоді договір між чоловіком і жінкою про спільне життя аж до смерті з метою створення сім'ї та продовження людського роду; 2) шлюб як подружнє життя.

Шлюбний вік встановлювався: для нареченої – 13 років, для нареченого – 18 років. Шлюб передувалася весільний зговір, який укладався батьками майбутнього подружжя. Шлюбний зговір ставав дійсною шлюбною угодою після того, як майбутнє подружжя давало згоду: повнолітні – відразу після зговору батьків; неповнолітні – після досягнення повноліття.

Згода дітей могла бути дана на словах. Проте мовчання також вважалося виявом згоди за домовленістю батьків. У випадку виявлення незгоди дітей на словах, батьківський зговір втрачав юридичну чинність.

Цими положеннями у Гетьманщині підтверджувався давній український звичай, на основі якого головну роль у виборі подружньої пари та матеріального забезпечення нової сім'ї відігравали батьки.

У виняткових випадках і самі діти, зокрема повнолітні з неповнолітніми або обоє неповнолітні могли домовитись між собою про майбутній шлюб, але така угода набувала юридичної сили тільки тоді, коли була підтверджена ними після досягнення повноліття або коли вони за взаємною згодою раніше почали подружнє життя. Взаємна згода дітей про шлюб потребувала дозволу батьків, а у випадках їх смерті – старших родичів чи опікунів. Порушення цього правила позбавляло дівчину посагу та спадкування батьківського чи материнського майна.

Проте батьки чи старші родичі не мали права звільнити з видачею заміж дочки або надання їй дозволу на укладення шлюбу, маючи на меті затримати у своєму володінні належне дочці майно. Тоді дочка мала право звернутися до місцевої адміністрації, яка давала дозвіл на укладання шлюбу замість батьків.

У Гетьманщині була лише одна перешкода вільного вибору подружньої пари – заборона укладання шлюбу між близькими родичами, причому близькість споріднення встановлювалася на основі церковних правил. Порушення цього правила призводило до визнання шлюбу недійсним.

Офіційне розірвання шлюбу належало до компетенції церковних судів, які вирішували справи законності шлюбів і розлучень, а також питання віри і моралі.

Кримінальне право. У період існування Гетьманщини на Україні відбулися значні зміни в кримінальному праві. Під час визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. розширюються поняття і види злочинів, змінюється система покарань, їх розміри тощо. Під злочином українські судді розуміли будь-яку протиправну дію, яка завдавала шкоду та збитки не тільки життю, здоров'ю, честі особи, її майну, а й державі. Знижується вік кримінальної відповідальності, частіше використовується принцип об'єктивного поставлення.

Також за кримінальним українським правом злочинця можна було звільнити від відповідальності за давністю скоєння злочину.

Причинами та обставинами, що остаточно звільняли злочинця від покарання або вважалися пом'якшувальними обставинами в праві Гетьманщини вважалися природні дефекти душевного або розумового розвитку, хвороба, божевілля й безпам'ятство під час вчинення злочину, неповноліття (хлопців віком до 18 років, дівчат до 13 років) та старість (після 70 років); злочин, вчинений із необережності; обставини, які не залежали від волі особи, а вплинули на неї і змусили порушити закон (наприклад, голод).

Суб'єктами злочину вважалися всі право- і дієздатні особи. Віком кримінальної відповідальності вважалося 16 років.

Українське кримінальне право містило поняття співучасті. Співучасником вважалася особа, яка спільно з іншими вчинила діяння, що тягнуло за собою призначення покарання: намовляла іншого на вчинення протизаконної дії, давала або обіцяла за це матеріальну

винагороду; допомагала злочинцеві порадою, грішми та іншими способами уникнути відповідальності і покарання.

Хоча чітких критеріїв визначення форми вини ще не було встановлено, злочини поділялися на умисні, необережні та випадкові.

За об'єктами посягання передбачалися такі види злочинів: державні, проти православної віри, військові, проти порядку управління та суду, проти особистості, майнові, проти моралі.

Державні злочини вважалися найнебезпечнішими. Особливо тяжким злочином була державна зрада. Починаючи з 17 століття, її поняття розширюється: під зрадою розуміли перехід на бік ворога, що кваліфікували як злочин проти Гетьманщини. Особливо тяжкими злочинами були посягання на життя та здоров'я гетьмана, його сім'ї, образа гетьмана, осуд його намірів та дій.

Фальсифікація грамот, привілеїв і печаток тягнула за собою смертну кару через заливання горла розтопленням оловом.

Важливе місце у системі правопорушень посідали злочини проти православної віри. До них відносили богохульство, за яке передбачалося позбавлення честі і майна, тілесні покарання й вигнання за межі держави; чаклунство.

Достатньо регламентованими були військові злочини. За неявку на військову службу або втечу з походу карали позбавленням рангу старшин та тілесними покараннями рядових. За вчинення військових нападів на приватне майно, вбивство, поранення або згвалтування жінок призначалася смертна кара з вишлатою голови. Крадіжка під час військового походу каралася позбавленням честі старшини та тілесними покараннями рядових.

Найнебезпечнішими службовими злочинами вважалися казнокрадство та хабарництво. Поширеними були злочини проти порядку управління. На території Нової Січі до них відносились навіть такі діяння, як самоуправне підвищення цін, установлених Кошем; пияцтво під час несення служби та військового походу та інше.

Серед майнових злочинів, найбільш регламентованою була крадіжка: кваліфікована – здійснена в церкві, у товариша, під час стихійного лиха; на Правобережній Україні жорстоко каралося гайдамацтво.

Серед злочинів проти моральності правопорушеннями вважалися такі діяння, як старцювання.

При винесенні суддею покарання проводилася диференціація залежно від соціального становища злочинця і потерпілого. За вбивство шляхтича страчували, а за вбивство простої людини сплачували штраф та відшкодували збитки родині вбитого. Козацька старшина, українська шляхта несли значно легше покарання, ніж проста людина, що вчинила таке ж діяння.

У 18 ст. посилювалися кримінальні репресії, що досягалося не тільки переглядом чинного законодавства чи правового звичаю, а й широким застосуванням нових кримінально-правових норм, введенням нових видів покарання. Метою покарання було залякування, тому вища міра покарання була простою і кваліфікованою, яка передбачала четвертування, колесування, посадження на кіл, підвішування за ребро на гак, закопування живцем у землю.

На Запорізькій Січі підвищували за ребро на гак, за вбивство товариша закопували в землю живцем разом з убитим, сажали на палю, забивали камінням. Тілесні покарання поділялися на ті, якими завдавалося каліцтво та на болочі.

Кримінальне право виходило з реальності покарання, тому вирок виконували навіть за відсутності злочинця (якщо він був утікачем). Звід «Права» часто рекомендував заслання, позбавляли волі (ув'язнення). У 18

ст. з'явився новий вид покарання – заслання на каторгу (довічно або на певний строк). Покаранням вважалося вигнання з Запорізької Січі.

Процесуальне право. У 18 ст. на Україні існувало дві форми процесу: обвинувально-змагальний та слідчий (інквізиційний); не було чіткого поділу процесу на цивільний та кримінальний, хоча вже намітилася тенденція розгляду цивільних справ в межах обвинувально-змагального, а кримінальних – в межах слідчого процесу.

Все населення України вважалося правоздатним, неправоздатними вважали тільки невільників, «безчесних», «проклятих». Статут не визнавав дієздатними дітей, розтратників, психічно хворих, німих, залежних селян, якщо їх пан не був «асистентом».

Існували професійні адвокати, які за судовою реформою 1765 року стали називатися «присяжні повірені», вони були введені до складу нижчих судів. При Генеральному військовому суді функціонували чотири призначені адвокати. З подачею усного позову починалася так звана судова контраверсія. Попереднє слідство здійснював сам позивач, а якщо він скоїв державний злочин, проти релігії або посадовий злочин – судові ор-

гани. Слідчі дії у українських судах називалися «шлякуванням». Передбачалося переслідування злочинця по залишеним ним слідам – «погоня»; суди брали під варту злочинця, накладали арешт на його майно.

Суд відбувався строго «за формою». Злісне ухилення відповідача від явки до суду призводило до повного задоволення позову потерпілого. Доказами вважалися власна заява, показання свідків, речові докази, висновки експертів; проводилися судово-медичні експертизи.

У кримінальних справах до обвинувачуваного та свідків застосовувалося катування у вигляді так званої «проби», «квестії», «муки», від якої звільнялися шляхта, духовенство, урядовці вищих рангів, божевільні, старі, малолітні, вагітні жінки (якщо це не стосувалося державної справи).

Вищою судовою інстанцією на Новій Січі залишався Кошовий суд, який керувався нормами «звичаєвого козацького права». Винесені судом вироки не оскаржувалися і не мінялися. Смертна кара виконувалася відразу після проголошення вироку. За формальної рівності усіх суб'єктів правовідносин на Січі суди діяли вельми диференційовано, визначаючи вину і міру покарання козака або представника іншого стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДжЕРЕЛ:

1. Ділова документація Гетьманщини 18 століття. : 36. Документів. – К., 1993 ; Архів Коша Нової Запорізької Січі. Опис справ 1713–1776. – К., 1994.
2. Кач А. П. Право України. – К., Хмельницький, 1992.

УДК 340.11: 32

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД ЮРИДИЧНОЇ ТЕОРІЇ

POLITICAL REGIME: MODERN VIEW OF THE LEGAL THEORY

Назаренко О.А.,

*аспірант кафедри теорії права та держави
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Автором аналізуються поняття «державний режим» та «політичний режим», розкривається їх сутність, значущість та співвідношення. Здійснюється розподіл режимів на види, а також розглядається характеристика кожного з них. Відображається вплив, який вони здійснюють на політичне життя суспільства.

Ключові слова: державний режим, політичний режим, демократія, лібералізм, авторитаризм, тоталітаризм, деспотизм.

Автором анализируются понятия «государственный режим» и «политический режим», раскрывается их сущность, значимость и соотношение. Осуществляется разделение режимов на виды, а также рассматривается характеристика каждого из них. Отображается влияние, которое они оказывают на политическую жизнь общества.

Ключевые слова: государственный режим, политический режим, демократия, либерализм, авторитаризм, тоталитаризм, деспотия.

The author the concept of «political regime» and «state regime» is analyzed, their nature, significance and relation are revealed. The separation of the types of regimes is given, as well as the characteristics each of them. It highlights the impact that they have on political life of society.

Key words: political regime, state regime, democracy, liberalism, authoritarianism, totalitarianism and despotism.

Постановка проблеми. Політична сфера суспільного життя наділена масштабним простором, який охоплює широкий спектр важливих питань. Вирішення складних задач, які виникають у процесі людської життєдіяльності, покладається на відповідних політичних суб'єктів. Проте доречним буде й окремий погляд на функціональну основу політичної системи суспільства, яка не просто всесторонньо розкриває її значимість, а й звертає увагу на важливість такої складової, як політичний режим. Вивченням поняття «політичний режим» протягом довгого часу займалася юридична наука, зокрема теорія держави і права. Така увага пояснюється тим, що сучасна наукова громадськість прагне до розробки нового і прогресивного його бачення. Політичний режим є соціально значимим і необхідним елементом форми держави, який впливає не тільки на теорію, але й на практику. Вивченням цього терміну також займається і політична наука, що сприяє всебічному аналізу проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям розкриття сутності політичного режиму присвячена увага таких вчених, як К. Бондарева, С. Кіресва, Г. Курскова, Ю. Левіна, І. Шакірязанова. Також існують різні точки зору, висвітлені дослідниками в межах політології: О. Борисенков, Н. Данилюк, В. Муляр, О. Циганков.

Розгляд в науковій літературі з різних точок зору окремих сторін теорії та практики особливостей політичного режиму не виключає необхідності комплексного вивчення цього поняття, а також з'ясування того, як саме різновид характеру його функціонування здійснює вплив на політичні позиції суспільного життя.

Формування цілей статті. Основною метою є дослідження різноманітних теоретичних підходів до визначення поняття політичного режиму, розкриття його сутності, виокремлення та характеристика існуючих видів, а також висвітлення його становлення у політичному житті суспільства.